

в. Капитал, стр. 22-23
17 септември 2011 г.

Бисер Петков, управител на НОИ: Няма нужда от смяна на пенсионния модел

Екатерина Попова

- Необходими ли са промени в пенсионния модел в България, за да бъде по-устойчива пенсионната система, от една страна, а пенсиите - по високи, от друга?

- Според мен сегашната посока е правилна. Няма нужда от системна реформа на този етап, която да промени сериозно модела и архитектурата, която беше възприета през 2000 г. По-скоро е необходимо подобряване в отделните елементи на пенсионната система. Както в разходопокривната част, така и в допълнителното пенсионно осигуряване има възможности за усъвършенстване на съществуващите регулации. Неотдавна Комисията за финансов надзор оповести, че е приела проект на закон за изменение в Кодекса за социално осигуряване (КСО), който предвижда постепенно намаляване на таксите, удържани от пенсионноосигурителните дружества. Това при равни други условия би увеличило натрупванията в отделните партии и размера на пенсиите.

Промените от 2010 г. също бяха необходими. Те съвпаднаха с икономическата криза, която сериозно изостри проблемите на пенсионната система - и капиталовата, и разходопокривната. Тя увеличи финансовия натиск върху бюджета от страна на разходопокривната система, защото постъпленията от осигурителни вноски намаляха. Капиталовата система също загуби заради намаляването на доходността и обезценката на активите.

- Миналогодишните промени за увеличаване на изискванията за стаж и възраст за пенсиониране са разтегнати твърде много във времето. Трябва ли сроковете да бъдат скъсени?

- Не бих могъл на този етап да кажа дали промяната в параметрите, така разположена във времето, ще е достатъчна, за да се решат проблемите и главно проблемът, свързан с финансовата неустойчивост на разходопокривната система. Вероятно при вземането на решенията са отчитани и други фактори, а именно как ще се възприемат промените. Всяка реформа, свързана със затягане на условията за достъп до пенсия, предизвиква негативна реакция. Промените винаги са плод на някакъв компромис, който вероятно ги отклонява от това, което е необходимо да се случи според актюерските разчети.

Трябва да се отчита фактът, че до 2009 г. се покачваше възрастта за пенсиониране, както беше прието с реформата през 2000 г. - до 63 г. за мъжете и 60 г. за жените. От 2012 г. на практика започва ново покачване - на стажа. За хората това е една непрекъсната надпревара с времето. Увеличаването на осигурителния стаж заедно с отпадането на точковата система вероятно ще доведе до това значителна част от хората да се пенсионираат, когато навършат 65 г.

- Трябва ли да има още промени по отношение на ранното пенсиониране?

- Безспорно по-важният икономически показател за системата е не толкова законово установената възраст за пенсиониране, а ефективната пенсионна възраст. Тя е доста по-ниска от законово установената. Според мен е трудно да се отнемат вече предоставените преференции. Би трябвало обаче да се направи всичко възможно максимално да се ограничи практиката на непрекъснато разширяване на кръга от хора, които се пенсионират на по-ниска от общо установената възраст, защото това натоварва системата. Според мен кръгът е достатъчно широк. Тези режими на ранно пенсиониране са твърде щедри. Това е проблем на много системи, не само на българската, но може би при нас нещата вече са достигнали до критична точка.

- Многократно се увеличиха хората с инвалидни пенсии. Какво трябва да се направи, за да се намалят злоупотребите?

- От изказвания на министъра на труда и социалната политика знам, че се предвижда изваждане въобще на инвалидните пенсии от системата на НОИ. Това би имало смисъл, ако доведе до по-ефективен контрол върху самата медицинска експертиза и впоследствие върху разходите, свързани с инвалидните пенсии. Предполагам, че има разработена една по-солидна концепция, на базата на която да се вземе това решение.

- Необходимо ли е да се увеличат вноските в допълнителното задължително осигуряване за сметка на общественото?

Вече е предвидено нарастване на вноската в универсалните пенсионни фондове. От 2017 г. тя би трябвало от 5% да стане 7%. Ако се следва стратегията на пенсионния модел от 2000 г., задължителното пенсионно осигуряване на капиталов принцип допълва разходопокривната система. Това е ключов момент в този обществен договор, на базата на който е подкрепена пенсионната реформа, и той не бива да се ревизира. Има икономисти, които смятат, че трябва максимално да се ограничи разходопокривната система за сметка на капиталовата. Мисля, че икономическата криза наложи преоценка на тези възгледи. Страни, в които беше извършена много по-радикална реформа в посока на замяна на разходопокривната с капиталова система, като Чили например, възстановиха в голяма степен разходопокривната част. Драстичен пример е Унгария, която национализира активите във втория стълб. Други държави намаляват или замразяват размера на осигурителните вноски във втория стълб. В България нямаше такива сътресения, ако изключим това, което се случи с професионалните пенсионни фондове. Мисля, че ние сме една от малкото страни, в които има визия за нарастване на вноската във втория стълб.

- Къде е здравословната граница?

- Какво да влиза в първия и във втория стълб до голяма степен е свързано със заложената пропорция, в която ще се формира пенсията на хората, родени след 1959 г. Важно е тя да бъде спазена, защото ако в първия стълб пенсиите са дефинирани плащания, свързани с осигурителния стаж и принос на лицата, при универсалните пенсионни фондове техният размер зависи от натрупването и от доходността. Тоест там няма предварително поети задължения, които да бъдат

финансирани. Така че частта от пенсията от втория стълб е много неустановена величина. Според мен със 7% ще достигнем баланса. В Словакия вноската е 9%, но там вторият стълб доста се ограничи, той вече не е задължителен. Два пъти се дава възможност на хората, ако желаят, да се върнат към първия стълб, което създава доста сътресения на пазара. При нас поне засега има предвидимост.

- Каква според Вас трябва да е ролята на т.нар. Сребърен фонд? Как трябва да се управляват парите в него, кога да се ползват и за какви цели?

- Все още е твърде рано да се ползва Сребърният фонд. Във всички случаи той е важен елемент от цялостната пенсионна система. Важно е там да постъпват приходи и да се инвестират по начин, който да осигурява добра доходност. Важно е обаче да не се допускат тези инвестиционни рискове, на които видяхме, че са изложени пенсионните фондове във втория и третия стълб. Това предполага една по-консервативна инвестиционна политика.

- Тази година се очаква неизпълнение на заложените приходи в бюджета на държавното обществено осигуряване. Как може да се противодейства в краткото време до края на 2011 г.?

- Към края на август неизпълнението е 238 млн. лв. В същото време са направени 31 млн. лв. икономии от разходите. Прави се всичко възможно това изоставане да се компенсира. От друга страна, се коментира, че това е дефицит, който се дължи на неправилно планиране, така че въпросът за наваксването може да отпадне.

- До края на годината могат ли да се очакват по-големи приходи? Имайки предвид, че активният сезон свършва, заетостта по-скоро ще намалява.

- Трудно е да се ангажирам с прогноза, защото не познавам в детайли как са се изменяли приходите. Наистина поради по-голямата сезонна заетост и някои мерки, които бяха взети, в последно време има частично компенсиране на изоставането при приходите. Но не е реалистично това, което се наблюдава за първите осем-девет месеца, да се промени тотално за сравнително краткия период до края на годината. Все пак ще се обсъдят всички възможни резерви и мерки, за да може добрият синхрон между НОИ и НАП да доведе до стопяване на този допълнителен дефицит, който е допълнителен натиск върху бюджета.

- Какво планирате за бюджета през следващата година?

- Специфичното тази година е, че приходната част ще се изготвя в много по-тясно сътрудничество с НАП. Разбира се, ще бъдат отчетени поуките от това, което се случва сега. И предишни години е имало отклонение на фактическото изпълнение от планираното, но когато то е в плюс, не е проблем. Когато е в минус, и то в условия на тежка икономическа ситуация, вече е голям проблем.

- Как ще изглежда по-модерният НОИ и кога да го очакваме?

- Смятам, че може много повече да се използва информацията от регистрите, които НОИ поддържа. Трябва да се върви колкото се може по-бързо към създаване на електронно осигурително досие на всеки отделен човек. То може да се попълва с данни от три източника. Единият е персоналният регистър, който се води от 1997 г.

Другият е документацията, предавана в НОИ от ликвидирани предприятия без правоприменник, която също се качва на електронни носители. Остава да се направи един портал, в който работодателите могат да въвеждат информация за осигурителните периоди преди 1997 г. Ако тези три неща станат факт, работата на НОИ коренно ще се промени. Когато един човек навърши пенсионна възраст, системата ще му изпрати съобщение за размера на пенсията, която ще получи, ако реши да упражни правото си на пенсиониране. Човекът няма да е принуден да събира документи от всичките си местоработи и да чака шест месеца. Това ще облекчи много и осигурителите, които ще се освободят от издаването на документи, защото цялата информация ще бъде събрана в НОИ. Аз не откривам топлата вода. Това са стратегии, които са разработвани преди мен в НОИ, много е направено, но трябва всекидневно да се работи в тази посока. В по-близко бъдеще може да се осъвремени страницата на НОИ, а до няколко месеца да се създаде кол-център. Има много запитвания от граждани, а институцията няма информационен център за консултации. В бъдеще хората трябва да имат възможност да получават компетентен съвет с едно обаждане по телефона. Въпросът е да се подберат компетентни хора. Вероятно на първо време ще поканим служители с опит, възможно е и пенсионирани, за да въвеждат млади хора, които на определен етап пълноценно да ги заместят. Времевият хоризонт до края на мандата ми като управител е твърде кратък, затова не бих искал да си поставям прекалено нереалистични цели. За мен е по-важно да се реализира това, което вече има някаква степен на готовност.

- Смятат ви за нерешителен? Как мислите да опровергавате това мнение?

- Бъдещето ще покаже дали тази критика е основателна. Там, където съм убеден в правотата на позицията си, ще бъда достатъчно решителен. В същото време на тази длъжност понякога се налага да се направи компромис, защото има различни интереси. Аз и до сега съм допускал разумния компромис, защото без него няма стъпка напред. Оставането на категорична позиция означава спиране на процеса и липса на решение. Това, което е в моите правомощия, ще бъде отстоявано и осъществявано с необходимата решителност. Но от гледна точка на законови промени не всичко зависи от управителя на НОИ, защото той няма законодателна инициатива. Той предлага нещо, но дали то ще се превърне в законова норма зависи от волята на Народното събрание. Ролята на НОИ е да дава достатъчно пълна и обективна информация, за да могат тези, които са натоварени да вземат решенията, да правят информиран избор.